

Feministische theologie in Jodendom, Christendom en Islam (1997)

Sieth Delhaas

Studiedag van Vrouw, Geloof en Leven Noord-Holland op 24.3.1997

Lezing uitgaande van onderstaande aantekeningen.

Mijn opdracht is om aan de hand van verschenen boeken en andere uitgaven te laten zien aan, en in gesprek te gaan met de deelnemers over de tekst en werkingsgeschiedenis: hoe verschillend is de theorie, de norm in de geschreven teksten en de praktijk, de cultuur, zeker voor vrouwen?

Tekst en werkingsgeschiedenis

Hier niet ingaan op wat in de bijbel staat, niet wat theologen ervan gemaakt hebben, en hoe het is uitgelegd door de eeuwen heen.

Ik wil laten zien hoe vrouwen de laatste vijftwintig jaar daarop hebben gereageerd. Wat zij geschreven hebben.

Welke thema's zijn behandeld in boeken, tijdschriften, cursussen, in vrouwenstudies theologie?

- Het man-zijn van God. Het Vader-zijn Mary Daly 1973: een filosofie van het feminisme die verder gaat dan het wegzuiveren van seksistische en patriarchale elementen uit de bestaande filosofie en religie. 'Vrouwen zijn pas bevrijd wanneer zij het vermogen terugkrijgen om zichzelf, God en de wereld te benoemen met hun eigen namen. De cultuurkritiek dus.
- Het boek van Letty Russel, 'Bevrijding van de mens in feministisch perspectief. Een theologie' wordt in 1975 in het Nederlands vertaald. Daarin gaat het vooral over de onderdrukking van de vrouw, het zuchten naar vrijheid, met de nadruk op bijbelse beloften. Het heil als sociale gebeurtenis, vergeten namen van God, dienstbaarheid, geen ondergeschiktheid.

- In 1977 is er een radio-serie voor de NCRV waarin een groep theologes, onder andere Sinie Strikwerda, Gonnie Scholten van Itterson, Trudy van Asperen, Catharina Halkes, Maria de Groot in twaalf programma's de feministische theologie introduceert bij een groter publiek onder de titel 'Als vrouwen aan het woord komen'. Dit is voor mij de eerste kennismaking. Althans bewust. Thema's zijn, afgezien van de toelichting op feministische theologie in drie programma's: Taal en beeld, Man en vrouw naar Gods beeld, Een 'andere' Maria en het geloof van verdrukten.
- 1978 een vertaling in het Nederlands van het boek van Elisabeth Moltmann-Wendel 'Vrijheid, Gelijkheid, Zusterschap. Emancipatie van vrouw in kerk en maatschappij'. Thema: op grond van het evangelie verschillende stadia van de mondigheid van de vrouw op economisch, sociaal en lichamelijk gebied. Met een link naar de samenleving.
- In datzelfde jaar verschijnt een themanummer van Wereld en Zending waarin onder andere Catharina Halkes en religieuze Antoinette van Pinxteren schrijven over de positie van de vrouw in ons land en andere vrouwen vanuit het terrein van zending en missie over vrouwen in Indonesië, Zuid Afrika, de Filippijnen en moslimlanden
- In 1979 is een topser en eyeopener voor vele vrouwen het in het Nederlands vertaalde boek van Merlin Stone 'Eens was God als vrouw belichaamd'. Haar conclusie: 'dat de maatschappelijke positie van de vrouw in het verleden gelijke tred heeft gehouden met het godsbeeld; in culturen waar god als vrouw wordt afgebeeld, waren het ook de vrouwen die belangrijke posities in de maatschappij vervulden. Een onthullende analyse van het oudtestamentische scheppingsverhaal.
- In 1980 verschijnt het voor velen doorslaggevende boek 'Met Mirjam is het begonnen' van Catharina Halkes. Ook zij ziet feministische theologie als een weg tot bevrijding, ze toont het geweld van beelden, differentiatie van bevrijding van zwarte mensen en vrouwelijke mensen: in deze volgorde, en de profetische Maria.
- In 1980 verschijnt een heel themanummer van het internationale tijdschrift voor theologie 'Concilium' met als thema 'Vrouwen in een mannenkerk. met de vraag of de emancipatie van de man te ver is gegaan; over een versteende mannenkerk, de kerkelijke seksuele ethiek, celibaat in een mannenkerk, pathologie van een mannenkerk.
- In 1981 de resultaten van een onderzoek naar de belevingswereld van vrouwen in de katholieke kerk. Opzienbarend voor katholieke vrouwen zelf en de kerk. Interviews met gewone vrouwen over hun ervaringen in de kerk: functies, taken, plaats en rol van de vrouw in de kerk.
- In 1981 wordt een 'Zomeruniversiteit Vrouwenstudies' gehouden en in de congresbundel wordt er naast beelden en de onderdrukkende vadergod een nieuw aspect toegevoegd: de christelijke gezinsideologie.
- In 1982 verschijnt 'Blikopener', vrouwen over relaties en pastoraat, een uitgave onder verantwoordelijkheid van de Sektie Vrouw Kerk Samenleving van de Raad van Kerken .
- In diezelfde tijd het boek 'Vrouw zijn in het licht van het evangelie', een bundel feministisch theologische studies onder redactie van Hetty Bolkestein. Gespreksmateriaal voor vrouwengroepen. Vrouwen gaan met de bijbel aan de gang.

- In 1983 komt het katholieke driemaandelijks tijdschrift 'Speling' met themanummers onder de titels 'de eigenheid van vrouwen als uitdaging voor de kerk', 'moeder de vrouw is niet meer thuis' en 'wat vrouwen als eigen ervaren'.
- in 1984 gaan de theologes Grietje Dresen en Annelies van Heijst op zoek naar identificatiefiguren voor vrouwen onder andere naar katholieke vrouwen uit de jaren dertig.
- in 1984 ook onder redactie van Catharina Halkes en Petra Peeters verschijnt de eerste bibliografie over Feminisme en Christendom van 1960 tot 1984.
- een oproep tot innerlijke emancipatie, doen, onder redactie van Heleen Crul en Christine Quispel, een aantal vrouwen in 'Uit naam van de Godin', waarin wordt gesteld dat de terugkeer van de godin in ons bewustzijn ook door zal werken in onze maatschappij. Ook hierin een historische, psychologische en spirituele betekenis van de Godin als tegenhanger van de indoctrinatie met de Vader God;
- er komt een boek uit over de gnostische evangeliën van Elaine Pagels,
- In 1984 verschijnt de vertaling van Phyllis Tribles' boek van 'Verhalen van verschrikking' ongeveer gelijk met Imbens' en Jonkers' boek 'Godsdienst en Incest'.
- In 1984 is er Halkes' boek 'Op zoek naar wat verloren ging' en het voegt het beeld 'Onze moeder de Heilige Geest' toe aan nieuwe beelden.
- in 1985 opnieuw een themanummer van 'Concilium' met als titel 'Vrouwen - onzichtbaar in theologie en kerk.
- in 1986 is er het boek onder redactie van de theologe Fokkelen van Dijk Hemmes 't Is kwaad gerucht, als zij niet binnen blijft', een boek over vrouwen in de oudtestamentische en Romeinse wereld.
- En als Catharina Halkes in 1986 afscheid neemt als bijzonder hoogleraar Feminisme en Theologie aan de Theologische Faculteit in Nijmegen, schrijven theologen van over de hele wereld in 'Zij waait waarheen zij wil. Opstellen over de Geest' over thema's die Halkes na aan het hart liggen en die alles met feministische theologie te maken hebben, zoals Radford Ruether over het gezag van de canon, Schottruff over de maagdelijke geboorte, Denise Dijk over wat er gebeurt als een pot de passie preekt en nog vele andere.
- In 1987 is er het opzienbarende boek van Elisabeth Schüssler Fiorenza 'In memory of her'. Een feministische reconstructie van de oorsprong van het Christendom' en op het moment van de lezing, in 1997, tien jaar later: 'Jezus, kind van Mirjam, profeet van Sophia'.
- In 1997 van Lieve Troch haar promotieonderzoek 'Verzet is het geheim van de vreugde' met thema's om mee te werken en om te zien of vrouwen de feministische beweging in relatie tot de christelijke religie gaande kunnen houden.

Ik ben opgehouden bij 1987. Maar de uitgaven bleven komen. Ik heb nog twee belangrijke boeken genoemd die dit jaar, 1997 verschenen.

Ik ben uit dat eerste decennium niet veel vergeten, maar het is slechts een greep.

De cirkel aan onderwerpen en de wereld van vrouwen wordt steeds wijder. Lieve Troch komt met de derde wereld. Mary Grey met ecologie en Derde Wereld. De Europese Vrouwensynode stelt 'Europa' aan de orde.

Er is geweld, seksueel geweld, het milieu, cultuurkritiek in relatie tot feminisme en de christelijke cultuur.

Het thema macht duikt op in vrouw, religie en macht.

Discussiepunten

- Hoe sta ik zelf in deze ontwikkeling?
- Welke valkuilen en successen kun je noemen?